

Zineta Lagumdžija
Univerzitet u Bihaću
Pedagoški fakultet

MEDIJALNO-REFLEKSIVNI GLAGOLI U POLITIČKIM IZVJEŠTAJIMA I KOMENTARIMA U NJEMAČKIM DNEVNIM NOVINAMA

Apstrakt: Predmet istraživanja ovog rada jesu medijalno-refleksivni glagoli u njemačkom jeziku, njihova obrada u Dudenovom Univerzalnom rječniku njemačkog jezika¹, te frekventnost upotrebe i komunikacijske funkcije ovih refleksivnih konstrukcija u političkim izvještajima i komentarima u njemačkim dnevnim novinama.

Ključne riječi: medijalno-refleksivni glagoli, politički izvještaji i komentari, njemačke dnevne novine.

1. Pojam medija i medijalno-refleksivnih glagola

U jednoj jezičkoj zajednici pojam događaj, izražen određenim glagolom, podrazumijeva različite semantičke koncepte: radnju, aktivnost, proces i stanje. Pod 'radnjom' se podrazumijeva događaj, ako su u argumentnoj strukturi glagola popunjena mjesta i vršioca radnje (agensa) i trpioća (pacijensa). Aktivnost je stanje u kojem je popunjena samo pozicija agensa, ali ne i pacijensa, a procesom se smatra događaj izražen glagolom u čijoj argumentnoj strukturi nije predviđena pozicija agensa.

U njemačkom jeziku mali je broj glagola koji primarno označavaju proces i stanje (*regnen, donnern, fließen, rosten, glühen, fallen, wachsen, leben*). Većina glagola koji danas označavaju proces ili stanje nastali su od glagola koji su primarno označavali radnju ili aktivnost agensa.

Po Velkeu (Welke 1997: 218), put ka stvaranju novih glagola za označavanje procesa i stanja odvija se preko prikazivanja procesa i stanja u prenesenom, tj. metaforičkom smislu, kao radnji i aktivnosti neživog agensa. Ovaj proces može se posmatrati kako kod nerefleksivnih glagola, npr. *Der Wind öffnete die Tür* (Vjetar je otvorio vrata), tako i kod refleksivnih glagola, npr. *Die Tür öffnete sich* (Vrata su se otvorila).

Ovdje se postavlja pitanje da li ovakve rečenice označavaju radnju ili aktivnost ili procese i stanja. Velke (1997: 218) daje sljedeći odgovor:

*Sie sind beides. In ihrer wörtlichen Bedeutung sind sie Handlungssätze. In ihrer übertragenen Bedeutung sind sie Vorgangs/ Zustandssätze.*²

Ove rečenice su po značenju bliske pasivu. Radi se o semantičkoj kategoriji 'medija' koji većina rječnika definiše kao 'oblik između aktiva i pasiva',³ što najbolje ilustruje osnovno značenje 'medija' zabilježeno u elektronskom izdanju Dudenovog Univerzalnog rječnika njemačkog jezika⁴:

1. *Me|di|um, das; -s, ...ien u. ...ia [lat. Medium = Mitte, zu: medius = in der Mitte befindlich; 2: engl. medium]:*

5. <Pl. ...ia; selten> (Sprachw.) *Mittelform zwischen Aktiv u. Passiv (bes. im Griechischen), der in anderen Sprachen die reflexive Form entspricht: dieses Verb kommt nur im M. vor.*⁵

Rekonstruisanje nastanka medijalnih glagola i medijalnih konstrukcija refleksivizacijom na primjeru njemačkog jezika nalazimo u Velkeovom funkcionalnom pristupu mediju (Welke 2005: 259).

Budući da je u njemačkom jeziku medijalno značenje u većini slučajeva izraženo refleksivnom zamjenicom, Velke (2005: 230) uz pojmove 'refleksivizacija' i 'leksikalizacija' uvodi i pojam 'medijalizacija' (*Medialisierung*), kojim označava gramatički proces nastajanja neprelaznih/ procesualnih glagola (*intransitive Verben/ Vorgangsverben*) od prelaznih glagola koji označavaju radnju agensa (*transitive Verben/ Handlungsverben*). Velke kao rezultat medijalizacije navodi dvije vrste refleksivnih konstrukcija, i to *Medialverben* (medijalne glagole) i *Medialkonstruktionen* (medijalne konstrukcije).

² „One su to oboje. U svom doslovnom značenju te rečenice označavaju radnju. U svom prenesenom značenju one označavaju procese/ stanja” (prev. Z. L.).

³ Duden (2005): *Deutsch-kroatisches Universalwörterbuch*. Zagreb: Globus.

⁴ Duden – *Deutsches Universalwörterbuch* 5, Aufl. Mannheim 2003 [CD-ROM].

⁵ „Stanje glagola između radnog stanja (aktiva) i trpnog stanja (pasiva) (naročito u grčkom jeziku), kojem u drugim jezicima odgovara refleksivna upotreba glagola (...)” (prev. Z. L.).

Medijalni glagoli predstavljaju nove tvorenice, kod kojih se povratna zamjenica *sich* (se) ponaša kao tvorbeni morfem. Medijalni su glagoli, prema Velkeovoj definiciji, samo oni refleksivni glagoli koji imaju svoj tranzitivni nerefleksivni pandan. Konstrukcija [Verb + sich] (glagol + povratna zamjenica) dobija novo jedinstveno značenje. Leksema *sich* (se) u ovoj konstrukciji stupa na mjesto agensa i uspostavlja novu konstelaciju aktanata, te prvenstveno ima funkciju promjene perspektivizacije izvanjezičke stvarnosti u kojoj se pogled premješta s radnje na proces, a potom aktivira i novo značenje, pri čemu je veza između novog i starog značenja metafora.

2. Korpus i metodologija

Postojeće gramatike njemačkog jezika vrlo oskudno informišu o upotrebi pojedinih refleksivnih oblika. Empirijska istraživanja političkih novinskih tekstova pokazala su da je proces tvorbe novih glagola refleksivizacijom postojećih tranzitivnih glagola po šemi [Vt + sich] (tranzitivni glagol + povratna zamjenica) izuzetno produktivan model za kodiranje novih komunikacijskih situacija (up. Lagumdžija 2012, 2014).⁶ Pri tome se također potvrđuje Velkeova teza (2005: 238) da je metafora veza između starog i novog značenja, a istovremeno i mehanizam koji omogućava izražavanje novog značenja.

U jeziku novina, koje su veoma dobar pokazatelj savremenih trendova kreativne upotrebe jezika, pojavljuju se i novi oblici upotrebe refleksivne zamjenice, koji izlaze iz okvira tradicionalnog gramatičkog opisa i zato zahtijevaju i primjenu novih modela opisa jezičkih struktura. Stoga smo se odlučili da na korpusu novinskih tekstova pokušamo dati osvrt na upotrebu medijalno-refleksivnih glagola kao jedan od oblika kreativne upotrebe jezika.

Savremena lingvistika za opis jezičkih fenomena sve više preporučuje kombinaciju različitih metoda. U skladu s takvim kretanjima u lingvistici, i mi smo odlučili primijeniti metodu korpusne lingvistike (kombinaciju kvantitativne i kvalitativne metode), koja će nam omogućiti kvalitetan materijal za analizu, te metodu konstrukcijske gramatike, uz pomoć koje ćemo definisati i opisati pojedinačne strukture kao jedinstva forme i značenja.

Korpus tekstova odabran je iz elektronskih izdanja njemačkih dnevnih novina *Süddeutsche Zeitung* (SZ), objavljenih od 2009. do 2010. godine (400 tekstova,

⁶ U radu su korišćeni materijali iz neobjavljene doktorske disertacije: Zineta, Lagumdžija (2012), *Refleksivnost kao komunikativno-pragmatička kategorija u političkom izvješćivanju na primjeru njemačkih dnevnih novina*, Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za germanistiku.

i to 200 komentara (SZK)⁷ i 200 izvještaja s političkim sadržajima (SZD⁸). U odabranom korpusu refleksivni glagoli javljaju se 1.346 puta, od čega 432 različita refleksivna glagola (387 primjera medijalno-refleksivnih glagola, 37 primjera inherentno-refleksivnih glagola⁹ i osam primjera refleksivizacije neprelaznih glagola¹⁰).

Predmet analize u ovom radu su medijalno-refleksivni glagoli kao najbrojnija klasa refleksivnih glagola u izvještajima objavljenim u rubrici *Politik* (Politika) u odabranim njemačkim dnevnim novinama. Proces refleksivizacije tranzitivnih glagola i njihove komunikacijske funkcije u novinskim političkim izvještajima u ovom radu opisaćemo na primjerima onih medijalnih glagola iz korpusa čiji proces medijalizacije registruje i elektronsko izdanje Dudenovog Univerzalnog rječnika njemačkog jezika (Duden Universalwörterbuch 2003, CD-ROM). U tu svrhu uz svaki primjer iz korpusa dajemo i navode iz rječnika, koji su svojevrsna rekonstrukcija nastanka medijalno-refleksivnih glagola od tranzitivnih nerefleksivnih glagola, jer i sam redosljed kojim su pojedine konstrukcije upisane u rječnik predstavlja faze u kojima od primarne tranzitivne konstrukcije nastaju nove konstrukcije, npr.: *die Hand bewegen* (pokrenuti ruku) → *sich bewegen* (promijeniti položaj) → *bei*

⁷ Süddeutsche Zeitung – Kommentar (tekstna vrsta „komentar“).

⁸ Süddeutsche Zeitung – Deutschland (tekstovi izvještaja iz unutrašnje politike Savezne Republike Njemačke).

⁹ Inherentno-refleksivni glagoli, u gramatikama poznati kao *reflexiva tantum*, jesu glagoli koji su primarno refleksivni, što znači da nemaju svoj nerefleksivni pandan, već su u svom prvom registrovanju refleksivni glagoli (npr. *s. etw. anmaßen, s. auskennen, s. beeilen, s. begnügen mit etw., s. behelfen mit etw., s. einer S. bemächtigen, s. bewahrheiten, s. bewerben um etw., s. duellieren mit jmdm., s. durchbringen zu etw., s. einfinden, s. einschleimen bei jmdm., s. einspinnen in etw., s. entpuppen als, s. entschließen für etw., s. erholen von etw., s. erkundigen bei jmdm. nach etw., s. erwehren einer S., s. an etw. herantrauen, s. aus etw. herauswinden, sich jähren, s. kaprizieren auf jmdn, s. mokieren über jmdn., s. mühen, s. sehnen, s. (D) etw. verbitten, s. verbünden mit jmdm., s. (D) etw. vergegenwärtigen, s. verheben mit etw., s. verlieben in jmdn. od. etw., s. verscherzen mit jmdm., s. versteigen zu etw., s. jmdn. vorknöpfen, s. weigern, s. nach jmdm. od. etw. zurücksehnen, s. zusammenraufen*) (up. Lagumdžija 2012: 104ff.).

¹⁰ Paralelno s procesom medijalizacije u našem korpusu zapazili smo, ne tako brojne ali ipak uočljive, primjere refleksivnih glagola koji imaju svoj pandan u nerefleksivnom intransitivnom glagolu. U našem korpusu to su glagoli: *ausruhen/ sich ausruhen, ergeben/ sich ergeben, flüchten/ sich flüchten, gefallen/ sich gefallen, lächeln/ sich lächeln, schrumpfen/ sich schrumpfen, streiten/ sich streiten, zittern/ sich zittern*. Pri tome je i stepen promjene značenja različit i kreće se od fakultativne upotrebe refleksivne zamjenice bez promjene značenja (*(sich) streiten, (sich) ausruhen*) do sasvim novog značenja (*ergeben – sich ergeben*). Uvid u Dudenov rječnik pokazuje da su neke od refleksivnih varijanti intransitivnih glagola već našle svoje mjesto u leksikonu, dok kod određenog broja tih glagola refleksivna varijanta nije zabilježena. Stoga zaključujemo da je i kod intransitivnih glagola prisutan trend refleksivizacije, koji je, kao i kod medijalnih glagola, otvoren za nove tvorbe (up. Lagumdžija 2012: 134).

den Verhandlungen hat sich doch noch etwas bewegt (u pregovorima se ipak nešto pokrenulo) (up. DUW¹¹).

3. Medijalno-refleksivni glagoli u političkim izvještajima i komentarima u njemačkim dnevnim novinama

3.1. Leksikalizacija medijalno-refleksivnih glagola

Prije navođenja primjera rečenica iz korpusa novinskih tekstova nastojaćemo osvjetliti nastajanje medijalno-refleksivnih glagola na pet primjera iz Dudenovog Univerzalnog rječnika njemačkog jezika, smatrajući da svaki od ovih primjera ukazuje na određene specifičnosti procesa medijalizacije (*etw. erübrigen/ sich erübrigen, etw. aufblasen/ sich aufblasen, etw. bewegen/ sich bewegen, etw. aufdrängen/ sich aufdrängen* i *etw. verbreiten/ sich verbreiten*).

Jednostavan primjer medijalizacije u smislu postojanja tranzitivne/nerefleksivne varijante i intransitivne/refleksivne varijante možemo posmatrati kod glagola *etw. erübrigen – sich erübrigen*. DUW bilježi kao prvu varijantu nerefleksivnu varijantu s konkretnim značenjem: *ersparen, z. B. einen größeren Betrag e.* (uštedjeti veći iznos), a kao drugu varijantu – refleksivnu varijantu apstraktnog značenja *überflüssig sein* (biti nepotreban/ biti suvišan). Glagol *sich erübrigen* ima, dakle, nerefleksivni tranzitivni pandan *etw. erübrigen*, tako da je prema Velkeovoj definiciji medijalizacije ovaj glagol medijalno-refleksivni, što možemo pratiti u DUW-u:

er|üb|ri|gen <sw. V.; hat> [...]

1. *durch Sparsamkeit gewinnen, einsparen, übrig behalten: einen größeren Betrag e.; so viel kann ich nicht e.*

2. *<e. + sich> überflüssig sein: weitere Nachforschungen erübrigen sich; das hat sich jetzt alles erübrigt (das ist jetzt alles nicht mehr nötig)* (DUW, 2003, CD-ROM).

Kod glagola *aufblasen/ sich aufblasen* u DUW-u su, kao i kod glagola *erübrigen/ sich erübrigen*, registrovane i nerefleksivna tranzitivna varijanta glagola *aufblasen* (naduvati nešto) s konkretnim značenjem i ličnim subjektom i refleksivna s ličnim subjektom i apstraktnim značenjem. Lični subjekat u osnovnom značenju glagola *etw. aufblasen* nije predviđen kao semantički objekat (*sam sebe naduvati). Upotrijebljen s ličnim subjektom uz proces detranzitivizacije, glagol *sich aufblasen* ima metaforičko značenje i dodatnu negativnu konotaciju, te označava negativni oblik ponašanja ličnog subjekta (duvati se/sebe → praviti se važan) i, kao takav, u upotrebi je samo u govornom jeziku (*ugs. abwertend*):

¹¹ Duden Universalwörterbuch, 2003, CD-ROM.

auf|bla|sen <st. V.; hat>:

1. (*durch kräftiges Hineinblasen*) *rund, prall machen, anschwellen lassen: eine Papiertüte, einen Luftballon a.; vor Anstrengung die Backen a.; <subst.:> Gummیتیe zum Aufblasen.*

2. <a. + sich> (*ugs. abwertend*) *sich wichtig tun: blas dich doch nicht so auf!; so ein aufgeblasener (eingebildeter, überheblicher) Kerl* (DUW, 2003, CD-ROM).

Glagol *bewegen* je u prvoj varijanti prelazni glagol. Refleksivizacijom (medijalizacijom) dolazi do detranzitivizacije i glagol *sich bewegen* (pokrenuti se) označava proces promjene položaja, npr. *seine Lage verändern* (promijeniti svoj položaj), a može biti upotrijebljen i uz živi subjekt (\pm ljudsko), ali i uz neživi konkretni ili apstraktni subjekt. Glagol *etw. bewegen/ sich bewegen* školski je primjer medijalizacije s medijalnim glagolom s ličnim subjektom kao prelaznom fazom, npr. *vor Schmerzen konnte er sich kaum bewegen* (usljed bolova se jedva mogao pokrenuti) prema medijalnom glagolu s apstraktnim subjektom, npr. *bei den Verhandlungen hat sich doch noch etwas bewegt, ein Kompromiss konnte gefunden werden* (u pregovorima se nešto pokrenulo, nađen je kompromis), što registruje i navod iz rječnika:

be|we|gen <sw. V.; hat>

[*mhd. bewegen, abd. biwegan, zu mhd. wegen, abd. Wegen = in Bewegung setzen, zu mhd. wegen, abd. wegan, ²bewegen*]: [...]

<b. + sich> *seine Lage verändern; nicht in einer bestimmten Position, an einer bestimmten Stelle o. Ä. verharren: sich nur langsam b. können; die Blätter, die Fahnen bewegen sich im Wind; sich hin und her b.; vor Schmerzen konnte er sich kaum b.; bei den Verhandlungen hat sich doch noch etwas bewegt, ein Kompromiss konnte gefunden werden; [...]* (DUW, 2003, CD-ROM).

Glagol *aufdrängen* registrovan je u DUW-u u tri varijante. Pored tranzitivne varijante *jmdm. etw.*, z.B. *eine Ware aufdrängen* (nametnuti nekome nešto, npr. robu), zabilježene su i dvije refleksivne varijante uz dvije različite kombinacije aktanata: 2. *sich aufdrängen*, z.B. *als Berater* (nametnuti sebe nekome, npr. kao savjetnik) i 3. *sich in jmds. Bewusstsein aufdrängen*, z.B. *ein Gedanke drängt sich [mir] auf* (nametnuti se u nečijoj svijesti, npr. nametnula mi se jedna misao). U prvoj refleksivnoj varijanti s ličnim subjektom u pozadini je prisutna mogućnost semantičko-refleksivne interpretacije *sich selbst aufdrängen* (nametnuti sebe), kao i mogućnost medijalne interpretacije *jmdm. seine Ansichten aufdrängen* (nametnuti kome svoje nazore). U drugoj refleksivnoj varijanti glagol *sich aufdrängen* pojavljuje se s neličnim i apstraktnim subjektom *sich unwillkürlich bei jmdm., in jmds.*

Bewusstsein einstellen (pasti na pamet). Slijedi članak iz DUW-a, gdje je vidljivo nastajanje novih značenja procesom refleksivizacije/ medijalizacije prelaznog glagola *aufdrängen*:

auf|drän|gen <sw. V.; hat>:

1. *hartnäckig anbieten, aufzunötigen versuchen: jmdm. eine Ware a.; jmdm. seine Ansichten a. (aufoktroyieren); er hat mir seine Begleitung förmlich aufgedrängt; lass dir nichts a.*

2. <a. + sich>*sich (seine Dienste o. Ä.) jmdm. in aufdringlicher Weise, unaufgefordert anbieten: allen Leuten hast du dich [als Ratgeber] aufgedrängt; ich will mich nicht a. (will nicht lästig fallen).*

3. <a. + sich>*sich unwillkürlich bei jmdm., in jmds. Bewusstsein einstellen: ein Gedanke, ein Verdacht drängt sich [mir] auf* (DUW, 2003, CD-ROM).

Glagol *verbreiten* registrovan je, pored tranzitivne, i u dvije refleksivne varijante. U prvoj refleksivnoj varijanti glagol *sich verbreiten* pojavljuje se sa subjektom (-ljudsko), npr. *die Nachricht verbreitete sich schnell* (vijest se brzo širila), dok je u pozadini prisutan vršilac radnje koji daje mogućnost i pasivne interpretacije (neko širi vijesti). Druga refleksivna varijanta pojavljuje se sa subjektom (+ljudsko), apstraktnim značenjem i uz negativnu konotaciju: (4. <v. + sich> (*häufig abwertend*) *sich weitschweifig äußern [...]*) (biti preopširan u izlaganju/ rasplinuti se). Kao i kod glagola *aufblasen/ sich aufblasen*, i kod glagola *verbreiten/ sich verbreiten* DUW bilježi neočekivanu konstelaciju aktanata i metaforičko značenje s negativnom konotacijom:

ver|brei|ten <sw. V.; hat>:

1. a) *dafür sorgen, dass etw. in einem weiten Umkreis bekannt wird: eine Nachricht [durch den Rundfunk, durch die Presse, über die Medien] v.; ein Gerücht, Lügen v.; sie ließ v., sie wolle von hier wegziehen; jugendgefährdende Schriften v.;*

b) <v. + sich>*sich ausbreiten, in Umlaufkommen u. vielen bekannt werden: die Nachricht verbreitete sich schnell, wie ein Lauffeuer, in der ganzen Stadt. [...]*

4. <v. + sich> (*häufig abwertend*) *sich weitschweifig äußern [...]* (DUW, 2003, CD-ROM).

Iz navedenih primjera može se zaključiti da je primarna faza medijalizacije u detranzitivizaciji, prelazu radnje u proces, pri čemu se kao sintaksički subjekti uz refleksivnu varijantu glagola javljaju semantički objekti predviđeni u dubinskoj strukturi tranzitivnog glagola, npr. *jemand verbreitet etw. z. B. eine Nachricht/ die Nachricht verbreitet sich*. U drugoj fazi, koju možemo nazvati i 'sekundarnom

medijalizacijom, uz refleksivni glagol mogu se pojaviti i subjekti koji nisu predviđeni kao objekti u dubinskoj strukturi tranzitivnog glagola. Naši empirijski podaci pokazuju da semantička obilježja sintaksičkog subjekta zavise u prvom redu od konstelacije aktanata u dubinskoj strukturi tranzitivnog glagola.

3.2. Komunikacijske funkcije medijalno-refleksivnih glagola

3.2.1. Detranzitivizacija i metafora

Osnovna komunikacijska funkcija nastajanja medijalno-refleksivnih glagola refleksivizacijom tranzitivnih (prelaznih glagola) jeste stvaranje novih glagola za označavanje procesa i stanja. Ovaj proces odvija se preko prikazivanja procesa i stanja u prenesenom, tj. metaforičkom smislu kao radnji neživog agensa, npr. *jemand verbreitet die Nachricht/ die Nachricht verbreitet sich* (neko širi vijest/ vijest se širi). Ovu fazu nastajanja medijalno-refleksivnih glagola, u kojoj se u ulozi subjekta pojavljuje dopuna predviđena valentnošću glagola, možemo označiti 'primarnom medijalizacijom'. U drugoj fazi, koju bismo označili 'sekundarnom medijalizacijom', u ulozi subjekta pojavljuju se i aktanti (dopune) koji nisu predviđeni valentnošću prelaznog glagola, kao što u sljedećem primjeru nije predviđeno da ljudski agens vrši radnju na samom sebi:

Jemand öffnet die Tür (Neko je otvorio vrata)

→ *Die Tür öffnet sich* (Vrata su se otvorila)

→ *Lerne, dich zu öffnen, um deine soziale und mentale Gesundheit zu verbessern* (...)
(Nauči da se povjeravaš da bi sačuvaao svoje socijalno i mentalno zdravlje).¹²

Primjeri rečenica iz korpusa s upotrebom glagola čiji smo proces refleksivizacije/ medijalizacije komentarisali pokazuju da se u jeziku političkih izvještaja i komentara najčešće koriste upravo medijalni glagoli sekundarne faze medijalizacije, dakle glagoli s novim kombinacijama glagolskih dopuna (aktanata) u odnosu na dopune predviđene valentnošću osnovnog glagola. Na taj način nastaju medijalni glagoli s novim neuobičajenim značenjima, kojima se često izražava vrednovanje ponašanja aktera političke komunikacije. O tome svjedoče i primjeri iz korpusa za već komentarisane glagole (*etw. erübrigen/ sich erübrigen, etw. aufblasen/ sich aufblasen, etw. bewegen/ sich bewegen, etw. aufdrängen/ sich aufdrängen* i *etw. verbreiten/ sich verbreiten*):

¹² <http://de.wikihow.com/Sich-%C3%B6ffnen> (pristupljeno 22.11.2016).

Zineta Lagumdžija

1) *Diese Abwehrhaltung wirkt ahistorisch und erübrigt sich, wenn der Rächer Lafontaine und der SED-belastete Gysi mal nichts mehr zu sagen haben* (SZK¹³, 26.9.2009).

2) *Guido Westerwelle ist der Wunschpartner ihrer Partei, nicht ihrer. Sie muss ihn wollen, auch wenn er sich mehr aufdrängt als umworben zu sein* (SZK, 25.9.2009).

3) *Der letzte Außenminister und Vizekanzler, der den gleichen Weg gekommen ist wie Westerwelle, war Joschka Fischer. Der Vergleich drängt sich auf in diesen Tagen, da sich das Land wieder an eine Koalition mit einem größeren und einem kleineren Partner gewöhnen darf; an eine Regierung, die sich einem gesellschaftlichen Lager zuordnet, ähnlich wie damals Rot-Grün* (SZD¹⁴, 22.2.2010).

4) *Latente Feindseligkeit strömt das Publikum aus, und sie verbreitet sich wie ein giftiges Gas, das nicht nur Blair zu lähmen scheint, sondern auch seine Inquisitoren* (SZA¹⁵, 30.1.2010).

5) *Der FDP-Chef bläst sich auf – und die Kanzlerin lässt die Luft raus. Allein das reicht für eine mittlere Zerrüttung* (SZD, 25.2.2010).

U velikom broju tekstova autori koriste upravo metaforu u formi medijalnog glagola za izražavanje osnovne poruke teksta. Takva je, npr., upotreba glagola *etw. aufblasen/ sich aufblasen* (naduvati nešto/ praviti se važan) u primjeru (6). Svakom čitaocu blizak je koncept naduvavanja balona ili lopte, a i svijest o tome da balon puca ukoliko se prekorači određena mjera u naduvavanju. Upotreba metafore iz domena koji pripada provjerenom iskustvu na čitaoca djeluje sugestivno i u njemu budi emocije i izaziva formiranje određenog stava. U konkretnom primjeru to znači da je čelnik stranke FDP prekoračio granice primjerenog i dozvoljenog ponašanja na nivou državne politike:

6) *Ressort: Politik* [...]

Schwarz-Gelb: Merkel gegen Westerwelle

So wie einst Möllemann

Westerwele bläst sich auf – Merkel lässt die Luft raus:

Eine Rüge der Kanzlerin an die Adresse des Mächtetern-Tabubrechers dürfte beim

FDP-Chef unschöne Erinnerungen wecken.

Von Nico Fried, Berlin

[...] (SZD, 25.12.2010).

¹³ Süddeutsche Zeitung, Kommentar.

¹⁴ Süddeutsche Zeitung, Bericht, Deutschland.

¹⁵ Süddeutsche Zeitung, Bericht, Ausland.

Primjeri upotrebe medijalnog glagola *sich bewegen* u sljedeće tri rečenice pokazuju da upotrebom jednog te istog medijalnog glagola s različitim konstelacijama aktanata autor može izazvati različite efekte na svijest čitaoca:

7) *Beim Haiti-Beben habe es enorme Bewegungen an der Grenze zwischen karibischer und nordamerikanischer Platte gegeben [...] Innerhalb von 24 Stunden wird sich nun ein Tsunami von der einen Seite des Pazifiks zur anderen bewegen [...]* (SZA, 27.2.2010).

8) *Erste Frage: „Haben unsere Kunden noch zusätzliche Gelder und sind sie bereit, diese in die Schweiz zu bringen?“ Zweite Frage: „Bewegen wir uns nicht im Bereich der Beihilfe zur Steuerhinterziehung?“* (SZD, 5.2.2010).

9) *Keiner hat sich bewegt. China nicht, die USA nicht, und auch nicht die Europäer. Jedem der großen Klimasünder waren die eigenen Interessen wichtiger als der gemeinsame Kampf gegen den Klimawandel* (SZD, 19.12.2009).

Primjer (7) predstavlja primarni proces medijalizacije, čija je osnovna funkcija detranzitivizacija (prikazivanje radnje kao procesa), a metafora je samo konceptualno prisutna kao gramatički mehanizam koji omogućava prelaz radnje u proces, tj. kao mogućnost čitaoca da zamisli nešto kao proces nezavisan od agensa (up. Welke 1997: 218). Pragmatička funkcija glagola *sich bewegen* u ovom primjeru je informisanje o određenom zbivanju i upozorenje na opasnosti koje to zbivanje donosi. U primjerima (8) i (9) radi se o sekundarnoj medijalizaciji, u kojoj su kroz dvije različite konstelacije aktanata izražene dvije različite komunikacijske situacije, te glagol *sich bewegen* ima za cilj izazivanje različitih efekata kod slušalaca. U primjeru (8) rekli bismo da se radi o upozorenju, a u primjeru (9) o kritici određenog ponašanja.

3.2.2. Domeni metaforičkih preslikavanja kod medijalnih glagola s ličnim subjektima

Budući da u novinskim tekstovima sa sadržajima iz političkog života dominiraju medijalni glagoli s ličnim subjektima, dajemo osvrt na domene iz kojih se metafore projektuju na osobe ili kolektive, dakle subjekte sa semantičkim obilježjima (+živo). U primjerima od (11) do (15) radnja uobičajena za nežive subjekte projektuje se na žive i lične subjekte. Glagol ima apstraktno značenje i uglavnom izražava različite oblike ponašanja, za koje lični subjekat, kao subjekat zahvaćen radnjom, snosi određeni stepen odgovornosti.

Zavisno od ciljanog pragmatičkog efekta, kao izvorne domene za metaforička preslikavanja nalazimo različite oblasti ljudskih djelatnosti, npr pozorište (10),

muziku (11), mašinstvo (12), koncepte vezane za vojsku (13), rat ili lov (14), životinjski svijet (15) i slično. Sam čin denotacije konceptualnih metafora prepoznavanjem koncepata iz domena bliskih iskustvu običnog čovjeka, po našem mišljenju, već je korak ka pridobijanju čitalaca, s jedne strane ekspresivnošću lektire koju mu nudi, a s druge strane u smislu prihvatanja određenog načina mišljenja koji mu se, zahvaljujući prepoznatljivim konceptima, čini bliskim. Na osnovu sljedećih primjera, a prema Škare (1997: 134), možemo konstatovati da je upotreba glagola s naglašeno metaforičkim značenjem u izvještajima iz politike jedna od strategija sugestivnog djelovanja na čitaoca, što ilustrujemo primjerima iz korpusa:

10) *Seine Entscheidungen trifft er meist eigenmächtig, manchmal poltert Seehofer auch gern drauf los. Anders gesagt: Anstatt zu führen, führt er sich nur auf* (SZD, 15.1.2010).

auf|füh|ren [...] (Theaterstück, Film, Musik o. Ä.) einem Publikum darbieten: [...] 2. <a. + sich> sich in bestimmter Weise benehmen, betragen: sich anständig, normal, schlecht a.; er hat sich wie ein Verrückter aufgeführt; sie hat sich wieder einmal aufgeführt! (unpassend, skandalös benommen).

11) *Doch diese Bischöfe stellen nicht die Mehrheit der katholischen Funktionäre. Noch immer haben diejenigen das Sagen, die hinter jeder Kritik den Antichrist vermuten. Keiner hat bisher den Regensburger Bischof zur Vernunft gerufen, der kritische Medien mit NS-Propagandaminister Goebbels verglich und ihnen vorwirft, sie spielten sich zu „Gegenpäpsten“ auf. Und noch immer gibt es Priester, die Mixa und sein System der Scheinheiligkeit verteidigen* (SZK, 13.5.2010).

auf|spie|len [...] 1. zum Tanz, zur Unterhaltung Musik machen: eine Musikkapelle spielte [zum Tanz] auf. [...] 3. <a. + sich> (ugs. abwertend) sich wichtig tun; angeben: du spielst dich [vor Fremden] immer furchtbar auf; [...]

12) *Die Staaten Europas, vor allem Deutschland und Frankreich, werden sich politisch viel stärker verzahnen müssen, wenn sie ihre Währung und damit ihre Gemeinschaft nicht verlieren wollen* (SZK, 30.4.2010).

ver|zah|nen [...] 1. miteinander verbinden, indem man die zahnartigen Einkerbungen der Teile ineinander greifen lässt: Balken, Maschinenteile miteinander v.

Medijalno-refleksivni glagoli u političkim izvještajima i komentarima u njemačkim dnevnim novinama

13) *Wie muss man eigentlich sein, um gesichtslos zu wirken? Man muss sich hinter dem Amt, der Rolle, dem Jargon, dem Sachzwang **verschanzen**, die man repräsentiert. Dann ist man ein Repräsentant ohne Präsenz, also ohne Gesicht. Tatsächlich haben sich Merkel und Steinmeier längst daran gewöhnt, ihre Individualität in die Ecke zu stellen (TSK¹⁶, 4.9.2009).*

ver|schan|zen [...]: 1. (Milit. früher) a) durch Schanzen, Einrichtung von Befestigungen o. Ä. sichern, befestigen: ein Lager v.; [...]

14) *Dieter Jasper, der falsche Doktor von der CDU, wird zunehmend zum Problem für NRW-Landesvater Jürgen Rüttgers. Die SPD schießt sich nach neuen Details jetzt auf Arbeitsminister Laumann **ein** (SZD, 5.3.2010).*

ein|schie|ßen: 1. durch Schießen zertrümmern <hat>: die Mauern einer Burg e. [...]

b) <e. + sich>wiederholt auf das gleiche Ziel schießen u. auf diese Weise treffsicher werden: er müsste sich erst e.;

c) <e. + sich>jmdn., etw. mit Worten od. Gedanken wiederholt zum Angriffsziel machen: die Massenmedien hatten sich auf den Verteidigungsminister eingeschossen.

15) *Vor knapp zwei Jahren, als sich die SPD im Streit über den Umgang mit der Linkspartei **zerfleischt**, war die Kneipenrunde mit den dunkelroten Genossen noch ein Mini-Skandal (FAZD¹⁷, 23.1.2010).*

*zer|flei|schen: [...]: mit den Zähnen, dem Schnabel, den Klauen in Stücke reißen, zerreißen: der Löwe zerfleischt die Gazelle; Ü sie zerfleischt (geh.; quält) sich mit *Selbstvorwürfen*.*

3.2.3. Domeni metaforičkih preslikavanja kod medijalnih glagola s apstraktnim subjektima

Različite faze medijalizacije uz promjenu značenja od konkretnog prema apstraktnom planu vrlo dobro ilustruje leksikonski unos uz glagol *erhitzen* → *sich erhitzen*. Kod tranzitivne varijante ovog glagola radnja se projektuje na konkretni objekt iz nežive stvarnosti (*Sie erhitzte das Öl*). Procesom medijalizacije dolazi do

¹⁶ Tagesspiegel, Kommentar.

¹⁷ Frankfurter Allgemeine Zeitung, Bericht, Deutschland.

Zineta Lagumdžija

eliminisanja semantičkog vršioča radnje i na mjesto sintaksičkog subjekta stupa semantički objekat tranzitivnog glagola (*Das Öl erhitzt sich*).

U sljedećem koraku, u prenesenom značenju na mjestu sintaksičkog subjekta (namijenjenom neživom objektu), nalazimo lični subjekat (*Sie hatte sich beim Treppensteigen erhitzt*), a u posljednjoj fazi medijalizacije značenje osnovnog glagola projektuje se na apstraktne sadržaje, pri čemu dolazi i do promjene valentnih svojstava glagola, koja omogućava pridruživanje konstrukciji novog značenja (<e. + sich> *über etw. in Erregung, in Streit geraten: sie erhitzten sich an dieser Frage*).

Sve varijante zabilježene su u DUW-u, što je dobar primjer odražavanja tendencija iz savremenog jezika na leksikon i gramatiku, te nerazdvoјivosti gramatičke od pragmatičke dimenzije procesa refleksivizacije. Ilustrujemo to primjerom iz teksta i leksikonskim podacima o glagolu *erhitzen*:

16) *Im Saarland erhitzten sich die Gemüter an einem etwas tief ins CDU-Feld gerutschten Hinweis-Pfeil auf den Stimmzetteln sowie am Vorwurf, die Regierung betreibe Wahlkampf mit Steuergeld* (FAZD, 29.8.2009).

er|hit|zen: [...]:

heiß machen, stark erwärmen: Milch, Wasser e.; <subst.:> beim Erhitzen platzen die Bläschen; Ü der Wein erhitzte sie.

<e. + sich>heiß werden: das Öl hat sich erhitzt; Ü sie hatte sich beim Treppensteigen erhitzt; sie war erhitzt vom Tanzen.

a) erregen, innerlich stark bewegen: der Streit erhitzte die Gemüter; dieser Gedanke erhitzte ihn, seine Fantasie;

b) <e. + sich>über etw. in Erregung, in Streit geraten: sie erhitzten sich an dieser *Frage*.

Slične procese možemo posmatrati i u sljedećim primjerima, u kojima nalazimo metafore iz specifičnih oblasti ljudskih djelatnosti, npr. građevinarstva (17), fizike (18), životinjskog svijeta (19) i slično:

17) *Und auf seinem Blackberry erreichte Taus die Nachricht, dass der Karlsruher Staatsanwalt verkündet habe, man sei fündig geworden, der Verdacht habe sich erhärtet* (TSD¹⁸, 10.9.2009).

er|här|ten [...]2. (geb.) a) hart werden <ist>: Beton erhärtet an der Luft; [...]

Medijalno-refleksivni glagoli u političkim izvještajima i komentarima u njemačkim dnevnim novinama

18) *Die Lage am Bahnhof heizt sich weiter auf: "Wir wollen marschieren", brüllen Rechtsextreme* (TSD, 13.2.2010).

auf|hei|zen [...] a (Physik, Technik) allmählich erwärmen, erhitzen: Luft, Gas a.; [...]

19) *Die kritische Analyse paart sich allerdings mit umfassender Folgenlosigkeit. Mehr als die Vokabel „Geduld“ ist daher auch unter dem neuen Minister zur Lage des russischen Patienten nicht zu hören* (FAZD, 26.12.2009).

paa|ren [...] 1. a <p. + sich> (in Bezug auf Tiere) sich begatten (b): im Frühjahr, wenn die Tiere sich paaren; [...] 2. a <meist im 2. Part. > (Zool.) sich zu einem Paar verbinden, ein Paar bilden: die Enten sind noch nicht gepaart; [...].

4. Zaključak

Mnogi refleksivni glagoli označavaju procese i neprelazni su, a nastali su refleksivizacijom (medijalizacijom) primarno nerefleksivnih prelaznih glagola. Pod medijalno-refleksivnim glagolima u ovom radu podrazumijevamo samo one refleksivne glagole koji imaju svoj tranzitivni nerefleksivni pandan (*etw. aufblasen / sich aufblasen*).

Analiza korpusa novinskih tekstova sa sadržajima iz politike pokazala je da je proces tvorbe novih glagola refleksivizacijom postojećih tranzitivnih glagola po šemi [Vt + sich] izuzetno produktivan model za kodiranje novih komunikacijskih situacija. Leksema *sich* u ovoj konstrukciji stupa na mjesto agensa i uspostavlja novu konstelaciju aktanata, te ima prvenstveno funkciju promjene perspektivizacije izvanjezičke stvarnosti u kojoj se pogled premješta s radnje na proces.

Primarna funkcija medijalizacije je detranzitivizacija, a metafora je samo konceptualno prisutna kao gramatički mehanizam koji omogućava prelaz radnje u proces. Forma osnovnog glagola ostaje nepromijenjena, ali se otvara mogućnost da se njegovo značenje, zahvaljujući procesima metaforizacije, shvati šire i apstraktnije, te da mu se u novoj konstelaciji aktanata pridruže nova značenja. Značenje osnovnog glagola metaforički se prenosi na nove objekte, npr. s konkretnog na apstraktno, sa živog na neživo i obrnuto.

U velikom broju tekstova autori koriste upravo metaforu u formi medijalnog glagola za izražavanje osnovne poruke teksta. Na osnovu analize motiva upotrebe medijalnih glagola nameće se zaključak da je metafora, kao nepredvidiva i kreativna upotreba jezika, u novinskim izvještajima i komentarima objavljenim u rubrici

Zineta Lagumdžija

„Politika” u odabranim njemačkim dnevnim novinama jedna od najvažnijih strategija sugestivnog djelovanja na čitaoca.

Izvori

1. Duden Universalwörterbuch, 2003, CD-ROM.
2. <http://www.sueddeutsche.de/> (pristupano na datume u primjerima iz korpusa tekstova)

Literatura

1. Brinkmann, Hennig (1971), *Die Deutsche Sprache. Gestalt und Leistung*, Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann.
2. Buscha, Joachim (1982), „Reflexive Formen, reflexive Konstruktionen und reflexive Verben”, *Deutsch als Fremdsprache* 19: 167–174.
3. Bußmann, Hadumod (2008), *Lexikon der Sprachwissenschaft*, Stuttgart: Alfred Kröner Verlag.
4. Duden Band 4 (2006), *Die Grammatik*, Herausgegeben von der Dudenredaktion, 7. völlig neu erarbeitete und erweiterte Auflage, Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich: Dudenverlag.
5. Helbig, Gerhard und Joachim Buscha (1998), *Deutsche Grammatik*, Ein Handbuch für den Ausländerunterricht, Berlin – München – Wien – Zürich – New York: Langenscheidt.
6. Helbig, Gerhard (2004), „Zum Reflexivpassiv und zum Medio-Passiv im Deutschen”, *Deutsch als Fremdsprache*, Heft 1: 19–27.
7. Hundt, Markus (2002), „Formen und Funktionen des Reflexivpassivs im Deutschen”, *Deutsche Sprache* 2/02: 124–166.
8. Lagumdžija, Zineta (2014), „Perspektivierung durch Reflexivierung”, *Zbornik radova Perspektivierung-Perspektivität*, Band 1, 6. SOEGV-Jahrestagung: 191–207, Prishtina: Universiteti i Prishtinës „Hasan Prishtina” Fakulteti i Filologjisë.
9. Lagumdžija, Zineta (2012), *Refleksivnost kao komunikativno-pragmatička kategorija u političkom izvješćivanju na primjeru njemačkih dnevnih novina*, neobjavljena doktorska disertacija, Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za germanistiku.
10. Škare, Danica (1997), *Glas tradicije*, Mostar–Zagreb: ZIRAL.
11. Welke, Klaus (2005), *Deutsche Syntax funktional, Perspektiviertheit syntaktischer Strukturen*, Tübingen: Stauffenburg.
12. Welke, Klaus (1997), „Eine funktional grammatische Betrachtung zum Reflexivum: das Reflexivum als Metapher”, *Deutsche Sprache* 3, 25. Jahrgang: 209–231.
13. Zifonun, Gisela/ Hoffmann, Ludger/ Strecker, Bruno (1997), *Grammatik der deutschen Sprache*, 3. Bände, Berlin – New York: Walter de Gruyter.

Medijalno-refleksivni glagoli u političkim izvještajima i komentarima u njemačkim dnevnim novinama

**MEDIAL-REFLEXIVE VERBEN IN POLITISCHEN
BERICHTEN UND KOMMENTAREN AUS
DEUTSCHEN TAGESZEITUNGEN**

Zusammenfassung

Untersuchungsgegenstand der vorliegenden Arbeit sind reflexive Verben mit medialer Bedeutung (medial-reflexive Verben) in der deutschen Sprache, ihre Lexikalisierung im Duden – Deutsches Universalwörterbuch, sowie die Häufigkeit ihrer Verwendung und ihre kommunikativen Funktionen in Texten der politischen Berichte und Kommentare in ausgewählten deutschen Tageszeitungen.

zineta.lagumdzija@gmail.com